

Samtíningur um Sambandsmálið (1908)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (geymsla 2).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

320 4117
Sam

Samtíningur

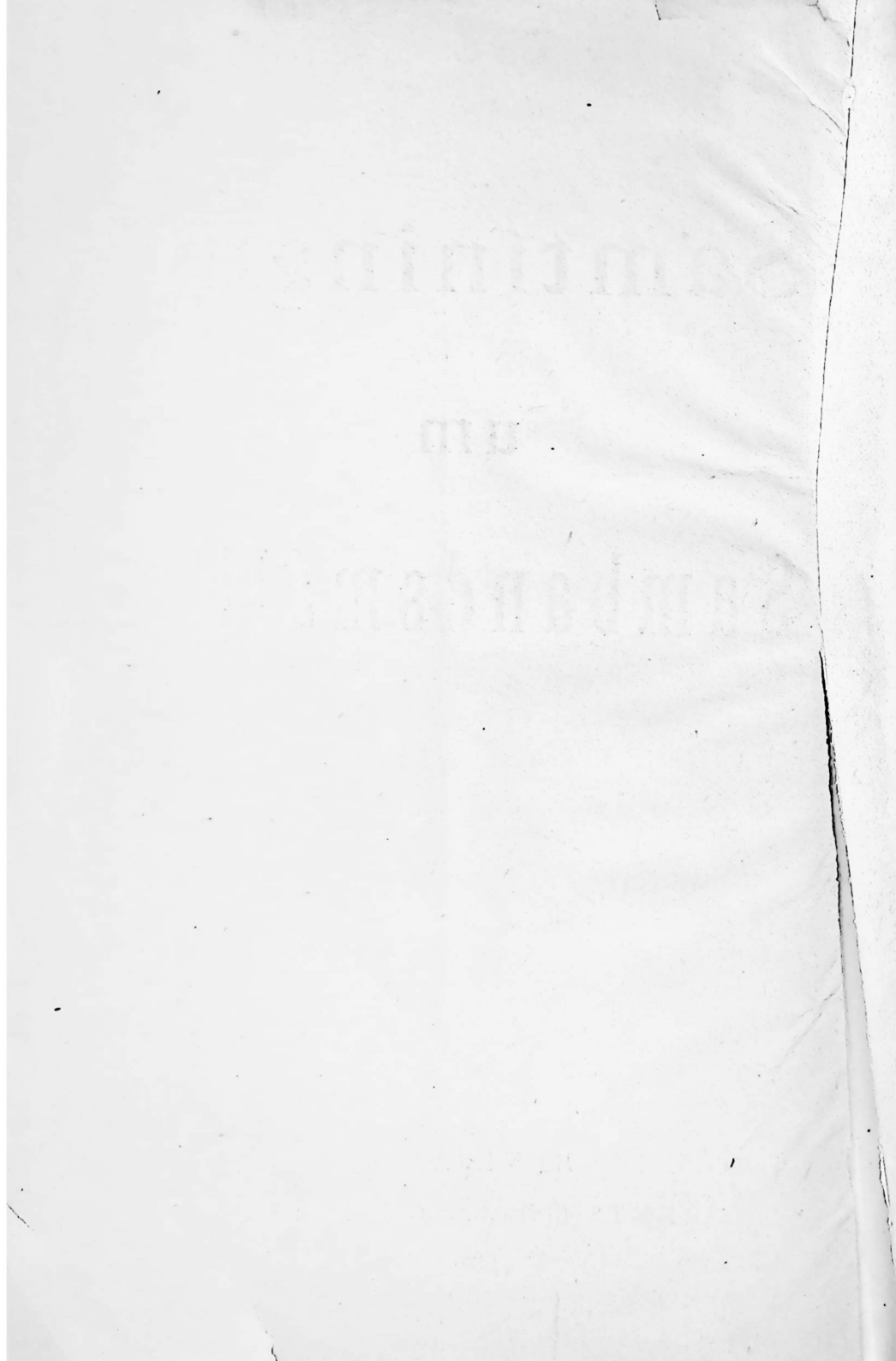
um

Sambandsmálið.

REYKJAVÍK

PRENTSMÍÐJAN GUTENBERG

1908

„Ísafoldar“ samkvæmni.

27. f. m. segir blaðið um *hervarnirnar og utanríkismálin* í ritstjórnargrein, sem heitir: Sameiginleg mál — dönsk mál,

„Það eru aldönsk mál, sem *taka ekkert til Íslands eða lítið sem ekkert*. Hervarnirnar snerta það ekki hót. Þær koma hvergi nærri Íslandi Líkt má segja um utanríkismálin. Þau snerta Ísland að öllum jafnaði nauðalítið sem ekki neitt“.

13. þ. m. eru mál þessi orðin að íslenskum stórmálum. Ritstjórinn segir þá í grein um hr. Jóh. Jóhannesson og hr. Stef. Stefánsson, sem heitir: Hvernig þeir fóru með umboðið,

„*Stórmálin tvö, sem mest veltur á, utanríkismál og hervarnir, máttu þeir fela Dönum að fara með fyrir Íslands hönd meðan um semur*“

Þetta er svo sem ekkert nýtt um „Ísafold“. Svona hefir hún tekið í hvert mál síðan Heimastjórnarflokkurinn varð í meiri hluta.

Hafi henni orðið á, að taka rétt í eitthvert mál, þá hefir hún óð-

ara troðið þær undartektir sínar undir fótum.

Hérna eru dæmin af undirtektum hennar undir ýms lands mál.

Stjórnarbótarmálið.

Í 41. tölubl. XXIX árg., sem út kom 2. Júlí 1902, ræður „Ísafold“ eindregið til að samþykkja frumvarpið til stjórnarbótaganna frá 1903 óbreytt að öllu leyti. Greinin heitir:

Eins og það er,

og er ritstjórnargrein.

Þar segir meðal annars: „Eins og það er. Það eru orð sem taka af öll tvímæli. Og það er ekki annað en það, sem þjóðin tekur undir líka alt að því i einu hljóði. Á því er enginn vafi . . . Ef nokkur fyrirstaða verður á þingi að fá þetta frv. samþykkt óbreytt og orðalaust meira að segja, þá kemur hún frá þeim sem enga stjórnarbót vilja hafa og öðrum ekki . . . stækustu afturhaldsmönnum, sem aldrei hefir verið alvara um neina stjórnarbót, en látið svona öðru hvoru líklega við henni til málamynda, og til þess að fá heldur meiri hluta fyrir banvænum fleygum við hana“.

Þetta sagði „Ísaf.“ um það leyti, sem aukapingið kom saman 1902.

Þegar eftir þingsetningu varð það bert, að frumv. mundi reiða vel af. En þá sneri „Ísaf.“ líka við blaðinu.

Fyrst vakti hún upp drauga móti frumv., sem hún kallaði „Hávarð höggvanda“ og „Atla hinn ramma“, sbr. greinirnar: „Einnar miljónar upp-gjöf og ríkisráðslögfestingin“ í 47. tölubl., sem út kom 30. Júlí samæris og „Lögfestingin“ í 48. tölublaði frá 2. Ágúst s. á.

Siðan hratt hún Einari Benedikts-syni og fleirum á stað, til að halda borgarafundinn alræmda 11. ágúst, en þóttist öðlilega hvergi nærri koma.

Og siðan hefir hún látlaust reynt að telja mönnum trú um að Heima-stjórnarfyrríkomulagið væri hið versta glapræði og enda lúaleg landráð.

Ritsíminn.

Um hann sagði „Ísaf.“ í 46. tbl. XXVII árgangs, sem út kom 2. Maj 1900:

„Það er með öllu óhjákvæmilegt, að ritsíminn breyti verzluninni hér á landi til stórra muna, og þær breytingar hljóta allar að *verða til batnaðar frá sjónarmiði alþjóðunnar.* . . .

. . . af ritsímanum *hlýtur* arðurinn að verða margfaldur við kostnaðinn. Að ætla sér í sparnaðarskyni, að hefta annað eins fyrirtæki, það er sýnilega á við líka gróðahnykkur eins og að tíma ekki að bera hæfilega mikið á túnið sitt“.

Það þarf ekki að minna á undirtektir blaðsins undir þetta mál, eftir að Heimastjórnin tók málið upp. Þær eru í full-færsku minni.

Botnverpinga-sektirnar.

I 33. tölubl. XXXII. árg. „Ísaf.“, sem út kom 7. Júní 1905 er grein sem heitir: „Veiði-sæld Heklu“.

Þar segir meðal annars:

„Varla getur það *vanreiðulaust* heitið, að landssjóður hirðir allar sektir og annan arð af brotum botnvörpunga, en aðrir bera allan kostnað af strand-gæzlunni. — Það væri vissulega fullkomin sanngirni, að þar væri einhver miðlun á gjörð“.

Þegar þing og stjórn hafði framkvæmt miðlunar-tillögu „Ísaf.“, segir blaðið í 71. tölubl., sem út kom 26. Sept. s. á., um miðlunina, „að hún sé ein af mörgum *afglöpum* þingsins“.

Sambandsmálið.

Í því heimtaði „Ísaf.“ og dilkar hennar í Náv. 1906 ekki annað en að Ísland yrði viðurkent „frjálst sambandsland við Danmörk“, að það ætti atkvæði jafnt Danmörku um það hver væri „sameiginleg mál“, og væri í öllum öðrum málum „einrætt með konungi um löggjöf sína og stjórn“, sbr. Blaðamanna-ávarpið í „Ísaf.“, 75. tölubl. XXXIII. árg., sem út kom 14. Náv. 1906.

Þegar vonir vakna um, að þessu öllu verði framgengt, spennir „Ísaf.“ bogann enn hærra, hóar saman Þingvallafundinum sæla 1907, og miðar nú svo hátt, að hærri verður ekki miðað, sbr. 45. tölubl. XXXIV. árg., sem út kom 3. Júlí 1907, heimtar þar svo mikið, að engin hætta var á yflrboði, og ekki viðlit að fá því framgengt, eftir orðanna hljóðan.

Þingvallafundurinn, sem ekki var

annað en flokksfundur „Ísaf.“ heimtaði, að Island skyldi verða frjálst sambandsland í konungs-sambandi við Danmörku með fullu jafnrétti og fullu valdi yfir öllum sínum málum, með sérstökum fána og sérstökum þegn-rétti.

Þetta er alt fengið með frumvarpi nefndarinnar, með öðrum orðum, alt sem Þingvallafundurinn fór fram á, nema eitt, sem sje það, að segja mætti þeim sáttmála er gjörður yrði við Dani upp að öllu leyti, þar á meðal konungs-sambandinu og á hvaða tíma sem væri, á sama árinu og hann væri gjörður, ef verkast vildi.

Alt fengið nema kórvillan um uppsagnarréttinn á öllu saman, sem „Ísaf.“ játaði um í næsta blaði, sbr. 46. tölul. frá 6. Júlí 1907, að „hefði mátt orða greinilegar, en gjört er í Þingvallafundarsamþykttinni“. Óvana-lega skýr játning á eigin ávirðingum.

Nú kallar „Ísafold“, nefndarfrumv., sem gefur Islandi kost á miklu meira en Jón forseta dreymdi nokkurntíma um, „ómýndar-frumv.“, „*Gleypni hinn nýja*“ og fleiri háðungar og skaprauna-orðum.

Vanaleg „Ísafoldar“ samkvæmni.

Vanalegur ásteitingarsteinn ósann-sögulla manna og óhreinskilinna, að rekast á það, sem þeir hafa áður sagt. Minnið, sem öllum er ómissandi, en tvisaga-mönnunum um fram alla aðra, er ekki alt af svo gott sem skyldi.

Vanaleg „Ísafoldar“-samkvæmni alt-saman.

Og ekki óskiljanleg um mann, sem heldur því fram í fúlustu alvöru, að andakuklið „fyrirbrigðin dularfullu —

séu gersamlega óbyggjandi“ sbr. „Ísafold“ 24. tölublað, XXXII. árg. frá 3. Maí 1905. Ekki óskiljanleg um mann sem segir frá því á prenti, að andar hafi gert holdskurð á krabbameins-sjúkum manni, og að maðurinn hafi dáið „fyrir óhapp“, af því að komið hafi að honum „töluverður súgur“ sbr. „Ísaf.“ 16. tölubl. XXXIII. árg. frá 17. marz 1906. — Ekki óskiljanleg um mann, sem lætur Jónas Hallgrímsson og danska stórskáldið H. C. Andersen yrkja önnur eins bögumæli eftir dauðan mann og þetta:

„Hann skildi eftir engin blóm
við aldurtílans dyr
sem höfðu ilm eða unaðsskrúð,
en aðeins frostrósir,

sbr. „Ísaf.“ 18. tölubl. XXXIII. árg. frá 24. marz 1906.

Með öðrum orðum ekkert undarlegt um mann, sem *ekki getur verið* með öllum mjalla, ef hann talar í alvöru.

En hitt er undarlegt og allsendis óskiljanlegt, að nokkur *heilbrigður og skynsamur* maður skuli leggja nokkurn trúnað á nokkurt orð manns, sem steyppt hefir sér jafn-marga kollskíti og talað jafn oft óráð eins og ritstjóri „Ísafoldar“ hefir gert.

Þannig er ósamkvæmni „Ísafoldar“ bæði skiljanleg og óskiljanleg.

Alt eftir því, hvort á hana er litið frá sjónarmiði þess manns, sem hún rennur *úr* eða sjónarmiði þeirra manna, sem hún rennur *í*.

Í einu orði „Ísafoldar-samkvæmni“.

Ríki — Land.

„Blaðtengslið“ Ingólfur, Ísafold og Þjóðólfur halda því öll fram, að nefna hefði átt Ísland „ríki“ en ekki „land“ í sambandslagafrumvarpinu.

Þetta á að vera önnur aðalmeinsemd frumvarpsins.

En þessir vísu feður og ríkisréttarfræðingar gleyma því

1. að ríki og land þýðir alveg sama. Til merkis um það má geta þess, að í konungsbréfi 16. Nóv. 1863 heitir Christian IX. því, að halda „*Rigets* Forfatningslove“, en í ríkistökubréfi Friðriks VIII. 30. Jan. 1906, sbr. Stj.t. 1906, bls. 2, er talað um „Vort *Lands* Forfatning“. — Tvö orð. — Sama hugtak.

2. gleyma þrimmenningarnir því, að

Danmörk er eins og Ísland alstaðar kallað „land“ í frumvarpinu, en hvergi ríki, og

3. gleyma þeir því, að Þingvallafundurinn þeirra krafðist að eins, að Ísland yrði „frjálst land í konungs-sambandi“.

Þjóðólfur getur þess með berum orðum 5. Júlí 1907, að Gisli nokkur Sveinsson, líklega kirkjufaðir Ingólfs, stúdent einn í Kaupm.höfn með því nafni, hafi borið fram breytingartillögu við 1. lið, að í staðinn fyrir „frjálst land í konungs-sambandi“ komi „sjálfstætt ríki o. s. frv.“ „en eftir nokkrar umræður — segir blaðið — var sú breytingartillaga tekin aftur, *vegna þess, að nefndartillagan var talin full ákveðin*“.

Svona var hljóðið í stroknum þá.

Stöðulögin.

Lög um hina stjórnarlegu **stöðu Íslands** í ríkinu 2. janúar 1871.

Vér Chr. IX. o. s. frv. Gjörum kunnugt: *Ríkisþingið* hefir fallizt á lög þessi, og Vér staðfest þau með samþykki Voru:

1. gr. Ísland er óaðskiljanlegur hluti *Danaveldis* með sérstökum landsréttindum.

2. gr. Á meðan að Ísland ekki hefir fulltrúa á ríkisþinginu, tekur það engan þátt í löggjöfnni um hin almennu málefni ríkisins, en

aftur á móti verður þess ekki krafizt, að Ísland leggi neitt til hinna almennu þarfa ríkisins, á meðan að svo á stendur. — Um það, hvort Ísland eigi að hafa fulltrúa á ríkisþinginu, verður að eins ákveðið með lögum, sem bæði hið almenna löggjafarvald ríkisins og hið sérstaklega löggjafarvald Íslands samþykkir.

3. gr. Hin sérstaklegu málefni Íslands eru þessi:

1. Hin borgaralegu lög, hegningarlögin og dómgæzlan er hér að litur, þó verður engin breyting gjörð á stöðu *hæstaréttar* sem æsta dóms í islenzkum málum *án þess að hið almenna löggjafarvald ríkisins taki þátt í því*; — 2. lögreglu-málefni; — 3. kirkju- og kenslu-málefni; — 4. lækna- og heilbrigðis-málefni; — 5. Sveita- og fátækra-málefni; — 6. vegir og póstgöngur á Íslandi; — 7. landbúnaður, fiski-veiðar, verzlun, siglingar og aðrir atvinnuvegir — 8. skattamál beinlínis og óbeinlínis; — 9. þjóðeignir, opinberar stofnanir og sjóðir.

4. gr. Öll gjöld til alþingis og landsstjórnar, er snertir þau mál-efni, sem nefnd eru í næstu grein á undan, og þar á meðal eftirlaun þau sem nú eru goldin eða eftir-leiðis verða veitt islenzkum embættismönnum, er hafa fengið lausn frá embætti, eða ekkjum þeirra eða börnum, skulu talin sérstakleg gjöld Íslands.

5. gr. Til hinna sérstaklegu gjalda Íslands skal á ári hverju goldið úr ríkissjóðnum 30,000 rd. tillag og í 10 ár 20,000 rd. aukatillag, sem á þeim 20 árum, sem þá fara í hönd, verður fært niður um 1000 rd. á ári, þannig að það sé alveg fallið niður að 30 árum liðnum. — Auk afrakstursins af þjóðeignum Íslands og opinberum sjóðum, og af beinlínis og óbeinlínis skattgjöldum, sem nú eru heimt saman eða eftirleiðis verða innleidd á Íslandi, skal talið

með hinum sérstaklegu tekjum Íslands það endurgjald, vextir af láni og borgun upp í lán eða því um líkt, sem hvílir á islenzkum sveita-félögum, stofnunum, embættum eða gjaldþegnum ríkissjóðnum til handa. Öll skuldaskifti, sem verið hafa hingað til milli ríkissjóðsins og Íslands, eru hér með alveg á enda kljád.

6. gr. Gjöldin til hinnar æðstu stjórnar hinna islenzku málefna í Kaupmannahöfn og sömuleiðis til pósthverða milli Danmerkur og Íslands skulu greidd úr ríkissjóðnum. Ef nokkurt gjald verður lagt á þessar pósthverðir til hins sérstaklega sjóðs Íslands, verður jafnmikið dregið af árstíllagi því, sem ákveðið er handa Íslandi í 5. gr.

7. gr. Þessi lög öðlast gildi 1. dag apríl. 1871. Frá þessum tíma eru þau störf á enda, sem ríkisþingið hingað til hefir haft á hendi um fyrirkomulag á hinum sérstaklegu tekjum og útgjöldum Íslands.

Nefndarfrumvarpið.

Uppkast að lögum

um ríkisréttar-samband*) Danmerkur og Íslands.

[Inngangur laganna, er þau hafa náð samþykki bæði ríkisþings og alþingis og staðfesting konungs, orðist svo]:

Vér Friðrik hinn áttundi o. s. frv. Gerum kunnugt: Ríkisþing Dan-

*) Breytt letur táknar nýmæli.

merkur og alþingi Íslendinga hafa fallist á og vér með samþykki voru staðfest eftirfarandi lög:

1. gr.

Ísland er frjálst og sjálfstætt land, er eigi verður af hendi látið. Það er í sambandi við Danmörku um einn og sama konung og þau mál, er báðir aðilar hafa orðið ásáttir um að telja sameiginleg í lögum þessum. Danmörk og Ísland eru því í ríkja-sambandi, er nefnist veldi Danakonungs.

Í heiti konungs komi eftir orðið »Danmerkur« orðin: »og Íslands«.

2. gr.

Skipun sú, er gildir í Danmörku um ríkiserfðir, rétt konungs til að hafa stjórn á hendi í öðrum löndum, trúarbrögð konungs, myndugleika hans og um ríkisstjórn, er konungur er ófullveðja, sjúkur eða fjarstaddur, svo og um það er konungdómurinn er laus og enginn ríkisarfi til, skal einnig gilda, að því er til Íslands komur.

3. gr.

Þessi eru sameiginleg mál Danmerkur og Íslands:

1. Konungsmata, borðfé ættmenna konungs og önnur gjöld til konungsættarinnar.
2. Utanríkismálefni. Enginn þjóðasamningur, er snertir Ísland sérstaklega, skal þó gilda fyrir Ísland, nema rétt stjórnarvöld íslenskr samþykki.
3. Hervarnir á sjó og landi ásamt

gunnfána, samanb. þó 57. gr. stjórnarskrárinnar frá 5. jan. 1874.

4. Gæzla fiskiveiðaréttar þegnanna, að óskertum rétti Íslands til að auka eftirlit með fiskiveiðum við Ísland eftir samkomulagi við Danmörku.
5. Fæðingjaréttur. Löggjafarvald hvors lands um sig getur þó veitt fæðingjarétt með lögum og nær hann þá til beggja landa.
6. Peningaslátta.
7. Hæstiréttur. Þegar gerð verður breyting á dómaskipun landsins, getur löggjafarvald Íslands þó sett á stofn innanlands æðsta dóm í íslenskum málum. Meðan sú breyting er eigi gerð, skal þess gætt, er sæti losnar í hæstarétti, að skipaður sé þar maður, er hafi sérþekkingu á íslenskri löggjöf og kunnugur sé íslenskum högum.
8. Kaupfáninn út á við.

4. gr.

Öðrum málefnum, sem taka bæði til Danmerkur og Íslands, svo sem póstsambandið og ritsímasambandið milli landanna, ráða dönsk og íslenskr stjórnarvöld í sameiningu. Sé um löggjafarmál að ræða, þá gera löggjafarvöld beggja landa út um málið.

5. gr.

Danir og Íslendingar á Íslandi og Íslendingar og Danir í Danmörku njóta fulls jafnréttis.

Þó skulu forrættindi íslenskra námsmanna til hlunninda við Kaup-

mannahafnar háskóla óbreytt. Svo skulu og heimilisfastir Íslendingar á Íslandi hér eftir, sem hingað til vera undan þegnir herþjónustu á sjó og landi.

Um fiskiveiðar í landhelgi við *Danmörku og Ísland* skulu Danir og Íslendingar jafn-réttháir meðan 4. atriði 3. gr. er í gildi.

6. gr.

Pangað til öðruvísí verður ákveðið með lögum, er ríkisþing og alþingi setja og konungur staðfestir fara dönsk stjórnarvöld einnig fyrir hönd Íslands með mál þau, sem eru sameiginleg samkv. 3. gr. Að öðru leyti ræður hvort landið að fullu öllum sínum málum.

7. gr.

Meðan Ísland tekur engan þátt í meðferð hinna sameiginlegu mála, tekur það heldur ekki þátt í kostnaði við þau. Þó *leggur Ísland fé á konungsborð og til borðfjár konungs-ættmenna*, hlutfallslega eftir tekjum Danmerkur og Íslands. Framlög þessi skulu ákveðin fyrir fram um 10 ár í senn með konungsúrskurði, er forsætisráðherra Dana og ráðherra Íslands undirskrifa.

Ríkissjóður Danmerkur greiðir landssjóði Íslands eitt skifti fyrir öll 1,500,000 kr., og eru þá jafnframt öll skuldaskifti, sem verið hafa að undanfögnu milli Danmerkur og Íslands, fullkomlega á enda kljád.

8. gr.

Nú ris ágreiningur um það, hvort málefni sé sameiginlegt

eða eigi, og skulu þá stjórnir beggja landa reyna að jafna hann með sér. Takist það eigi, skal leggja málið í gerð til fullnaðarúrslita. Gerðardóminn skipa fjórir menn, er konungur kveður til, tvo eftir tillögu ríkisþingsins (sinn úr hvorri þingdeild) og tvo eftir tillögu alþingis. Gerðarmennirnir velja sjálfir oddamann. Verði gerðarmennirnir ekki á eitt sáttir um kosningu oddamannsins, er *dómsforseti hæstaréttar* sjálfkjörinn oddamaður.

9. gr.

Ríkisþing og alþingi getur hvort um sig krafist endurskoðunar á lögum þessum, þegar liðin eru 25 ár frá því, er lögin ganga í gildi. Leiði endurskoðunin ekki til nýs sáttmála innan þriggja ára frá því, er endurskoðunar var krafist, má heimta endurskoðun af nýju á sama hátt og áður að 5 árum liðnum frá því nefndur 3 ára frestur er á enda. Nú tekst ekki að koma á samkomulagi meðal löggjafarvalda beggja landa innan tveggja ára frá því endurskoðunar var krafist í annað sinn, og ákveður konungur þá með tveggja ára fyrirvara, eftir tillögu um það frá ríkisþingi *eða alþingi*, að sambandinu um sameiginleg mál þau er ræðir um í 4., 5., 6., 7. og 8. tölulið 3. gr. skuli vera slitið að nokkru *eða öllu leyti*.

10. gr.

Lög þessi öðlast gildi

Athugasemdir.

Stöðulögin og nefndarfrumvarpið eru prentuð hér samhliða til þess að gjöra mönnum hægra um réttlátan samanburð milli þessara gagna.

Má þar af marka, hvort fyrirkomulagið sé betra, hið núverandi eða fyrirkomulagið eftir frumv.

Við stöðulögin.

Danska löggjafarvaldið setti þau *eitt* án ihlutunar Íslendinga.

Það þykist því geta *afnumið* þau eða *breytt* þeim upp á sitt eindæmi.

Lögin gjöra Ísland að *hluta* Danmerkurrikis, að hjálendu.

Þau fá Íslendingum að eins umráð yfir *nokkrum* flokkum *alinnlendra* mála.

Og þau umráð voru meiri í orði en á borði meðan dómsmálaráðherrann danski gegndi ráðherraembætti Íslands.

Við nefndarfrumvarpið.

Eftir því verður Ísland frjálst og sjálfstætt *land*, konungsríki í *ríkjasambandi* við Danmörk, sbr. 1. gr. og titil konungs.

Jafnframt er *girt fyrir það*, að landið verði nokkurn tíma látið af hendi undan Íslendingum, sbr. orðin „er eigi verður af hendi látið“ í 1. gr.

Því er játað, að landið hafi fullt og óskorað *vald* yfir öllum *sínum* málum, bæði hinum svokölluðu sameiginlegu málum og öðrum málefnum sínum, sbr. orðatiltæki 1. gr. „og þau mál, er *báðir aðilar* (Ísl. og Danir) *hafa orðið ásáttir um að telja sameiginleg*“, og orðatiltæki 6. gr.: „að öðru leyti ræður hvort landið að fullu öllum sínum málum“.

Munurinn á meðferð „sameiginlegra“ mála, og annara mála verður að eins sá, að *Íslendingar gefa dönskum stjórnarvöldum* umboð til að fara með sameiginlegu málin eftir 3. gr. fyrst um sinn í 25 ár, sbr. orðatiltæki 6. gr. „fyrir hönd *Íslands*“ og 9. gr.

Öllum öðrum málum en þeim, sem talin eru í 3. gr. ráða Íslendingar einir, nema þeim, sem snerta bæði löndin, eins og póstsamband og síma-samband, og bæði löndin ráða jöfnu um.

Af 8 eða öllu heldur 7 sameiginlegum málum, geta Íslendingar *einir sér* og ihlutunarlaust af Dönum, *tekið* dómsvald hæstaréttar að sér, þegar þeim þóknast.

Því er játað með uppsagnarréttinum, að þeir hafi

sérstakan þegnrétt,
sérstaka landhelgi,
sérstakt flagg og
sérstaka peningasláttu.

Þeir geta flaggað, bæði *á landi* og *í landhelgi* með hvaða flaggi sem þeir vilja. Og eftir rúman mannsaldur geta þeir tekið öll þessi mál að sér til *einka umráða*, þar á meðal siglt undir flaggi sínu til *annara* landa.

Þeir hafa ekki að eins *jafnrétti* við Dani, heldur meir en það í sumum efnum.

Þannig þurfa Íslendingar ekki að leggja *neitt fé fram til stjórnar sameiginlegu málanna*, umfram litiltjörlega konungsmötu.

Þeir þurfa *hvorki* að leggja fram *fé né mannafla* til varnar landinu. Þeir þurfa heldur ekkert að leggja fram til þess að verja *landhelgi sína*.

Og námsmenn þeirra eiga *forgangs-*

rétt umfram Dani til mikilla hlunninda við háskólann.

Stjórn sameiginlegu málanna hlyti að kosta Ísland um 100,000 kr.

Auk mannhættu, ef til ófriðar drægi, mundi hluttaka þeirra í hervarnakostnaði móts við Dani kosta 549,052 kr. á ári (sbr. „Afturelding“ Guðm. Hannessonar, bls. 73).

Útgjörð „Íslandsfálka“ eins kostar 90—100,000 kr.

Og háskólastyrkur Íslendinga er talinn nema um 35,000 kr. á ári.

Þessa miklu fjárupphæð, er gengi til stjórnar sammálanna, til landhelgisvarna og til hertýgja, alls um 750,000 kr. á ári, getum vér með *engu móti* lagt fram sem stendur eða í náinni framtíð.

Og þótt vér ættum kost á láni, þá gætum vér *ekki risið undir árlegri afborgun og vöxtum*. Lánið þyrfti að

nema mörgum miljónum króna, að minsta kosti um 10 miljónum. Þó ekki væri gjörðir nema 8% á ári til afborgunar og vaxta, þá þyrfti að auka skatttekjur landssjóðs fyrir það um 800,000 kr., eða um 10 kr. á hvert mannsbarn í landinu, ungt og gamalt.

Stúdentar og aðrir unglingar, sem ekkert leggja til almenningsparfa geta látið sér þetta í léttu rúmi liggja.

En hvað mundu ráðnir og rosknir menn, *skattgjaldendur* landsins segja, ef löggjafarvald landsins færi að binda þjóðinni annan eins bagga að þarflausu.

Og hverjar mundi *innanlandsframfarirnar*, þær framfarirnar, sem heill landsins byggist á, verða, ef vér fær-um að fleygja jafnmiklu fé í annan eins *hégóma* og hervarnir og landhelgisvörn hlytu að verða hjá jafn fámennri og fátækri þjóð eins og Íslendingar eru.

Innanlands-undirtektirnar.

—
Þau eru talsvert drjúg yfir því landvarnarblöðin og bergmál þeirra „Þjóðólfur“, að altaf berist *áreiðanlegar* fréttir af illum undirtektum manna út um landið undir frumvarp sambandslaganefndarinnar.

Þessar *áreiðanlegu* fréttir eru meira og minna ýktar og afbakaðar. Á öllum þeim fundum sem haldnir hafa verið á Norðurlandi, hafa að eins örfáir menn andmælt frumvarpinu, en stór-yfirgnæfandi meiri hluti verið því hlyntur. „Ísaf.“, „Ing.“ og „Þjóðólfur“ gjöra úlfalda úr mýflugum, þegar þau eru að geypa af andmælunum á fundunum á Sauðárkrók og í Hafnarfirði og hvað snertir umsögn þeirra um framkomu Ólafs Briems, þá er hún blátt áfram ósönn, því *Ólafur var alls ekki á Sauðárkróksfundinum* og hefir ekki lýst neinu yfir um afstöðu sína í málinu, ekki einu sinni ákvarðað hvort hann bjóði sig fram við næstu kosningar.

Það sanna um undirtektirnar mun vera það, að eftir því sem menn kynnast betur frumvarpinu, og sjá og heyra þær ástæður og skýringar sem nú eru komnar á málinu, þá hefir fylgi frumvarpsins farið dagvaxandi, og að sama skapi sljáfkað sá öldugangur sem æstur var upp á móti því á meðan það var öllum ókunnugt og hægt var að segja um það satt og logið, eftir því sem henta þótti. Nú fer að verða verra að skáka í þessu hróksvaldi van-

þekkingar manna á frumvarpinu, enda mun óhætt mega segja, að andstæðingar þessi týni daglega tölunni. Og hið bezta vitni um yfirburði frumvarpsins er það, að þeir sem ganga úr andstæðingatölunni eru einmitt þeirra helztu menn, — máttarstólparnir í því liði.

Vér þykjumst mega fullvissa lesendur vora um það, að eftir því sem oss er bezt kunnugt um fylgi frumvarpsins nú, bæði hér í höfuðstaðnum og út um land, þá sé óefað stór meiri hluti kjósenda því fylgjandi. Og fari fylgi þess vaxandi héðan af til kosninga til-
tölulega við vöxt þess síðan það varð hér fyrst kunnugt, þá verður fylgi þess margfaldlega yfirgnæfandi. — Og seinast en ekki sízt má reiða sig á það, að haldi „Ísafold“ áfram að æpa að frumvarpinu og fylgismönnum þess, sem ekki mun þurfa að efast um, þá verður það óefað til þess, að hrinda frumvarpinu drjúgan spöl áfram á braut þess til sigurs við kosningarnar í haust.

—
„Irr-irr!“ — „Jeg bið menn ekki að hrópa „húrra“ fyrir öðrum af nefndarmönnum en Skúla. — Til hinna segi jeg bara: Irr-irr!“ Þetta er haft eftir Birni gamla Jónssyni í Skúla-veislunni hjerna um kvöldið og hafði hann um leið og hann sagði það bandað út með hendinni.

Jeg hef orðið þess var, að menn skilja ekki þetta hjer í Reykjavík, tala um það eins og einhverja vitleysu hjá gamla manninum og hlæja að því á hans kostnað.

En við sveitamennirnir skiljum þetta vel.

„Irr-irr!“ er mál, sem við tölum daglega við vissar skepnur heima hjá okkur. Þegar Björn segir: „Irr-irr!“ þá ætlast hann auðvitað til, að einhverjir hlaupi upp og segi: „Vóff! vóff!“ og bíti í hælana á þeim, sem hann bendir til.

Hverjum hann ætlar að gera þetta hjer, veit jeg auðvitað ekkert um.

En getur ekki einhver, sem við var, ráðið þá gátu?

Aðkomandi smali.

Utanlands-undirtektirnar.

»Vort land« er málagn hægrí manna í Danmörku og er afar-reitt yfir gerðum sambandslaganefndarinnar. 15. f. m. fiytur það fyrstu greinina um málið, ritstjórnargrein. Það hrósar fyrst nefndinni fyrir það, hve fljótt hún hafi lokið starfi sínu, en segir síðan:

»En þar með er líka upptalið alt það hrós, sem hægt er að veita dönsku nefndarmönnum. Nefndarálítið sýnir ljóst og rækilega alt það dugleysi, allan þann heigulskap og vesaldarskap, sem danska þjóðin er nú sokkin niður í undir hinni ríkjandi stjórn og ekki verður úr bjargað«.

Tvær skoðanir, hvor annari gagnstæðar, segir blaðið, að hér hafi mætst, önnur dönsk, en hin íslensk,

en svo sé samkomulagi náð á þann einfalda hátt, að *íslenska skoðunin verði alstaðar ofan á*.

»Sameiginlegu málin«, segir blaðið, »verða framvegis þessi: Konungur, utanríkismál og hervarnir. Félagslagsskapurinn um hið síðastnefnda er innifalinn í því, að Íslendingar eru lausir við hervarnarskyldu, bæði í landher og flota, og að Danmörk á alla tíð að annast gæzluna á fiskimiðum þeirra, sem þeim er svo mjög áriðandi. Þetta er með öðrum orðum, að í raun og sannleika er ekkert sameiginlegt«. Um utanríkismál kveðst blaðið ekki geta talað í þessu sambandi í neinni alvöru. »Og þá er aðeins eftir félagslagsskapur um konunginn. Hann er sýndur með því, að titli konungs: »konungur Danmerkur« er breytt í »konungur Danmerkur og Íslands!«.

»Öll önnur mál eru aðskilin«, segir blaðið, »eða geta orðið það í síðasta lagi eftir 37 ár... Það er með öðrum orðum: Í síðasta lagi eftir 37 ár geta Íslendingar breytt samhandinu milli Íslands og Danmerkur í hreint persónusamband«.

»Og fyrir þessi merkilegu vildarkjör á Danmörk að borga Íslandi 1½ milj. kr.« . . »Fyrir að fá lögnum breytt til hagnaðar Íslendingum og eftir þeirra óskum á Danmörk að horga meira en hún áður hefir borgað. Því auðvitað er upphæðin í heilu lagi betri en árlegt tillag, sem svarar til rentu af henni. Hér við bætist svo, frá stjórnmalanna sjónarmiði séð, að með þessu varpar Danmörk frá sér hinu eina hentuga

meðali til þess að verja sig gegn yfirdrífnum kröfum frá Íslands hálfu síðar meir.

»Lítum svo á heigulsskapinn hjá dönsku nefndarmönnum í allri rökfærslu þeirra í nefndarálitinu«, segir blaðið. »Til dæmis í flaggmálinu!« Það hæðist að því, að þeir skuli hafa leyft hér »heimaflegg«. Greinin endar á þessum orðum: »Niður á við, altaf niður á við — þangað til engin Danmörk er frammar til!«

— — —

Helsta málagn hægrimanna í Danmörku, „Nationaltidende“, flytur 13. júní svohljóðandi grein:

»Færeyingar verða fyrir órjetti.

Sambandslagafrumvarpið íslenska sviðfir Færeyinga að 25 árum liðnum helsta atvinnuvegi þeirra: fiskiveiðunum við Ísland.

Danska ríkisþingið verður að taka í taumana.

Það er nú komið í ljós, að í íslenska sambandslagafrumvarpinu er eitt atriði, sem nefndin hefur ekki veitt næga athygli.

Þetta atriði hefur vakið megna gremju í Færeyjum. Og það er ekki ástæðulaust.

Eyjabúar eru duglegir menn og dansklundaðir og hafa þeir með undrun hlýtt á þær fregnir, að hægt sje að segja upp eftir 25 ár fæðingjarjetti Dana á Íslandi með þeim rjettindum, er honum fylgja. Þetta hefur fyrir Færeyinga hvorki meiri nje minni þýðingu en það, að þeir hafa

að þessum tíma liðnum ekki meiri rjett til fiskiveiða við Ísland en útlendingar, og að útgerð þeirra þaðan frá ströndunum o. fl. er þar með lokið. — Til þess að taka strax af allan efa um það, hverja þýðingu þetta hafi, skulum vjer fræða lesendur vora á því, að 10 þúsundir eyjamanna, af 14 þús. íbúum alls, eiga beina hlutdeild í fiskiveiðunum við Ísland.

Nú má vera, að menn komi með þá mótbáru, að þetta (ákvæði í sambandslagafrumv.) geti alls ekki átt sjer stað. Auðvitað hafi mennirnir ekki ætlað sjer að auka örðugleikana í lífsbaráttu Færeyinga; þeir hafi verið nægir áður.

En vjer skulum þá vekja athygli á því, að sá málaskilnaður, sem ráðgerður er eftir 25 ár, nær yfir fiskiveiðarjettindi þegnanna, fæðingjarjettinn, peningasláttu, hæstarjett o. fl., og ennfremur, að í 5. gr. frumvarpsins stendur þetta: Til fiskiveiða í landhelgi bæði við Danmörku og Ísland hafa Danir og Íslendingar jafnan rjett meðan 4. atr. 3. gr. (eitt af þeim atriðum, er segja má upp eftir 25 ár) er í gildi.

Til frekari fullvissu höfum vjer spurt um þetta einn af nefndarmönnum — meir að segja einn af þeim sem best er um það fær, eins og menn munu játa, að skýra lagaákvæðin, prófessor og dr. jur. Matzen — og hefur hann frætt oss um það, að engin undantekning hafi verið gerð fyrir Færeyinga; þeir missi rjettindin, eins og aðrir íbúar konungsríkisins, þegar fæðingjarjetturinn sje afnuminn.

Vjer höfum því miður ekki heimildarrit við hendina til þess að sýna með tölum, hvert tjón Færeyinga verður. En ætla má, að nægilegt sje að benda á, hve mikill hluti íbúanna — stór meiri hluti þeirra — lifir á þessum fiskiveiðum, og að tilraunir manna hafa nú á síðustu árum hneigst í þá átt, að koma upp sameignarbatum, nægilega stórum og vel út búnum til þess að nota sjer fiskiveiðarnar sem best má verða. Ennfremur reka þeir Færeyingar, sem áður hafa aðeins stundað veiðar í nánd við Færeyjar á smábátum sínum (sem annars eru góðir), nú fiskiveiðar við Ísland í fjelagsskap, — alt í skjóli þess fæðingjarjettar, sem þeir hafa hingað til haft þar, en þeir nú eiga að missa eftir 25 ár, ef þessu atriði lagafrumvarpsins er ekki breytt.

Nú munu sumir segja: Já, en 25 ár eru langur tími og á honum getur margt breytst. En því svörum vjer svo, að tyrir þjóð eru 25 ár ekki langur tími, og að það, sem hægt er að hugsa sjer að fyrir komi, áður sá tími sje út runninn, verði naumast í þá átt, að búast megi við framlenging sambandsins um fæðingjarjett.

Menn verða að taka sjálfstæðisþrá Íslendinga með í reikninginn og svo þær hraðfara framfarir í efnalegu tilliti, sem nú eru komnar þar á fasta rás.

Þegar 25 ár eru liðin, geta menn verið vissir um, að Íslendingar vilja vera út af fyrir sig — og sjer sjálfum nægir. Nú sem stendur hafa þeir

hagnaðinn af sambandinu, af því að efna-ástæður landsins eru enn eigi svo góðar, að það geti sjálft hafið í gildi og notað margar auðsuppsprettur sínar.

Eftir 25 ár verður það orðið fært um þetta, og þá mun Ísland sjálft, eins og ekkert er undarlegt, ákveða, hverjum eigi að hleypa inn í nægtabúrið.

Því Ísland er framtíðar-land. Það geta allir sjeð.

Og hvað gerir því þá til, þó það eigi sjálft að kosta löggæsluna á landhelgissvæðinu? Nú sem stendur á það ef til vill örðugt með þetta; en varla eftir 25 ár.

— — —

En Færeyjar, sem vart eiga neina gullöld í vændum? Eiga þær að biða tjón af þessu?

„Því hefur eftirtekt okkar ekki verið vakin á þessu?“ spurði prófessor Matzen oss. „Þarna höfum við setið 20 við að semja, og enginn hefur nefnt þetta“.

Vjer getum svarað því einu, að nefndin sá sjálf dyggilega um það, að ekkert frjettist af gerðum hennar. Hvernig áttu menn þá að mót-mæla fyr en frumvarpið var opinberlega kunnugt?

Nú höfum vjer bent á þennan galla, og væntum, að næsta ríkisþing taki málið alvarlega fyrir, ekki að eins til umræðu, heldur líka til endurbóta.

Svona list nú Dönum á frumvarpið og alt af fjölgar þeim röddunum

meðal þeirra, sem þvkjir frumvarpið allt of gott handa Íslendingum.

Blöð annarra þjóða eru sammála um að lofa frumvarpið. „Ham-borgar fréttablað“, aðalblað Bismarks gamla segir t. d. 22. Maí, að enginn vafi sje á því að Ísland verði eptir

frumv. „*frjálst og sjálfstætt ríki*“ og heimsblaðið „Times“ London segir, að það veiti Íslendingum „allt það sem þeir frekast geti óskað sjer“.

Aðeins hér heima þykir sumum frv. handónýtt.

